

Azərbaycanın İsrail üçün önəmi yüksəlir

Prezident İlham Əliyevin bu ölkəyə səfərə dəvət olunması mükəmməl diplomatiyanın göstəricisidir

Azərbaycan–İsrail münasibətləri uzun illərdir ki, səssiz, lakin strateji dərinliyi olan tərəfdaşlıq modeli kimi formalaşmış. Tərəflər arasında əməkdaşlıq pragmatik maraqlar, qarşılıqlı fayda və dəyişən global nizamın diktə etdiyi yeni təhlükəsizlik və texnoloji çağırışlar çevrəsində inkişaf edir. İsrailin Baş naziri Benyamin Netanyahu-nun Prezident İlham Əliyevi Yerusəlimə dəvət etməsi də məhz bu gerçəyin məntiqi nəticəsi kimi dəyərləndirilməlidir.

Müasir beynəlxalq münasibətlər sisteminə yüksək səviyyəli dövlət səfərləri artıq funksional siyasi aləmə çevrilib. Qlobal güc balansının sürətlə dəyişdiyi, normativ qaydaların zəiflədiyi və qeyri-müəyyənliyin artdığı bir mühitdə bu cür səfərlər dövlətlərin mövqelərinin dəqiqləşdirilməsi, yeni alyans modellərinin sınaqdan keçirilməsi və strateji niyyətlərin dolayı yolla ötürülməsi vasitəsi kimi çıxış edir. Prezident İlham Əliyevin İsrailə dəvət olunması formalaşmaqda olan yeni geosiyasi konfigurasiyada Azərbaycanın yerinə dair verilən mesaj kimi oxunmalıdır.

Yaxın Şərq uzun müddət nisbətən sabit təhlükəsizlik doktrinaları üzərində mövcud olmuşdu. Lakin son illərdə regionda baş verən silahlı münaqişələr, dövlət olmayan aktorların güclənməsi və böyük güclərin ziddiyyətli müdaxilələri bu arxitekturanı faktiki olaraq parçalayaraq onu fraqmentar təhlükəsizlik mühitinə çevirib. İsrail üçün bu şəraitdə əsas çağırış strateji tənhalıq riskidir. Təl-Əviv üçün dəyərli olan tərəfdaşlar proqnozlaşdırıla bilən, rəşional və uzunmüddətli davranış modeli nümayiş etdirən dövlətlərdir. Azərbaycan məhz bu keyfiyyətlərinə görə İsrailin strateji baxışında fərqlənir.

Azərbaycan–İsrail münasibətlərinin geosiyasi analizində İran faktorunu nəzərə almaq mümkün deyil. Lakin bu münasibətləri yalnız anti-İran oxu kimi təqdim etmək həm analitik sadələşdirmə, həm də reallığın təhrifidir. Azərbaycan İranla birbaşa konfrontasiyaya xətti yürütməyən, öz suveren maraqlarını güzəştisiz qoruyan aktordur. Belə balanslı mövqə İsrail üçün xüsusilə əhəmiyyətlidir. Azərbaycan, İranla coğrafi yaxınlığa baxmayaraq, gərginliyi eskalasiya etməyən, lakin təhlükəsizlik risklərini də nəzərdən qaçırmayan bir model təqdim edir. Prezident Əliyevin mümkün səfəri İsrailə bu mesajı verir: Bakı regional balansın pozulmasında deyil, onun idarə olunmasında maraqlıdır. Bunlar İsrailin təhlükəsizlik strategiyasında dolayı balans mexanizmi kimi dəyərləndirilə bilər.

*

Ənənəvi hərbi və enerji faktorları ilə yanaşı, XXI əsrin geosiyasətində texnologiya və xüsusilə süni intellekt əsas güc determinantlarından birinə çevrilib. İsrail bu sahədə qlobal liderlərdən biridir, lakin texnoloji üstünlük artıq təbəşinə saxlanıla bilən resurs deyil. Bu üstünlüyün qorunması üçün uyğun tərəfdaşlarla şəbəkələşmə zəruridir.

Azərbaycanın mövcud geosiyasi konfigurasiyadakı rolu ikili, lakin bir-birini tamamlayan xarakter daşıyır. Bakı bir tərəfdən regionda sabitlik yaradan, riskləri idarə etməyi bacaran və proqnozlaşdırıla bilən siyasi aktor kimi çıxış edir. Digər tərəfdən isə Azərbaycan texnoloji modernləşməni taktiki inkişaf xətti kimi deyil, milli strategiyasının əsas prioritetlərindən biri səviyyəsinə yüksəldən inkişaf edən dövlətdir. Məhz bu iki istiqamətin sintezi İsrail üçün cəlbəddici əməkdaşlıq mühiti formalaşdırır və Prezident İlham Əliyevin mümkün səfərini texnoloji diplomatiyanın məntiqi davamına çevirir.

Azərbaycanın İsrail üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb etməsinin əsas səbəblərindən biri də onun siyasi modelinin unikallığıdır. Ölkə müsəlman əhalisi olan, lakin idarəetməsinin dünyəvi prinsiplər üzərində quran, Qərblə əməkdaşlığını Şərqlə qarşıdurma üzərindən formalaşdırmayan və regional proseslərdə emosional reaksiyalar əvəzinə institusional davranış nümayiş etdirən dövlətdir. Belə bir yanaşma Azərbaycanı ideoloji qütbləşmənin dərinləşdiyi bir regionda istisna aktora çevirir və onu İsrail üçün uzunmüddətli strateji sahiblik elementi kimi önə çıxarır.

Mövcud geosiyasi konfigurasiyada Prezident İlham Əliyevin səfəri İsrail üçün iki əsas strateji nəticə yaradır. Birincisi, bu səfər İsrailin regional siyasətinə balans və rəşional tərəfdaşlıq elementi əlavə edərək onun beynəlxalq legitimliyini gücləndirir. İkincisi isə İsrailin münasibətlərini “blok qarşıdurması” yox, “strateji müxtəliflik” üzərində qurduğu nu nümayiş etdirir.

*

Fevralın 3-də imzalanmış süni intellekt üzrə əməkdaşlıq memorandumu Azərbaycan–İsrail münasibətlərində strateji dönüş nöqtəsidir. Çünki süni intellekt bu gün birbaşa geosiyasi güc alətinə çevrilib. Alqoritmik üstünlük və hesablamə gücü XXI əsrin əsas “güc” komponentləri kimi çıxış edir. Ənənəvi təhlükəsizlik doktrinaları əsasən mövcud təhdidlərə cavab üzərində qurulurdu. Süni intellekt isə təhlükəsizlik anlayışını proaktiv mərhələyə keçirir: risklərin əvvəlcədən modelləşdirilməsi, sosial və iqtisadi proseslərin proqnozlaşdırılması, kritik infrastrukturun real vaxt rejimində qorunması kimi imkanlar yaradır. İsrail bu sahədə qabaqcıl təcrübəyə malikdir və bu təcrübənin Azərbaycanla bölüşülməsi münasibətləri hərbi əməkdaşlıq səviyyəsindən çıxaraq strateji planlama mərhələsinə daşıyır. Memorandumun Azərbaycan üçün əsas strateji dəyəri texnoloji suverenliyin möhkəmləndirilməsidir. Azərbaycan uzun müddət qlobal iqtisadiyyatda enerji ixracatçısı kimi tanınıb. Lakin dəyişən dünya nizamında bu statusun təbəşinə dayanıqlı olmadığı aydın görünür. Texnologiya sahəsində idxalçı mövqedən innovasiya tərəfdaşına keçid Azərbaycanın uzunmüddətli inkişaf strategiyasının əsas sütunlarından biridir.

*

Azərbaycan–İsrail münasibətlərinin davamlı və ziddiyyətsiz inkişafının arxasında dayanan əsas amil Prezident İlham Əliyevin xarici siyasət fəlsəfəsidir. Bu siyasət milli maraqların rəşional idarə olunması alətidir. Məhz bu yanaşma Bakının müxtəlif geosiyasi mərkəzlərlə eyni vaxtda işləməsinə, ziddiyyətli regional mühitdə manevr imkanlarını qorumasına şərait yaradır.

Prezident Əliyevin diplomatiyası “seçmək məcburiyyəti” üzərində deyil, paralel balans üzərində qurulub. Azərbaycan İsrailə təhlükəsizlik və texnologiya sahəsində dərin əməkdaşlıq etdiyi halda, bu xətti nə İslam dünyasına qarşı yönəldir, nə də onu sivilizasion qarşıdurmanın tərkib hissəsinə çevirir.

Öksinə, Bakı İsrailə münasibətlərini dini və ideoloji müstəvidən çıxararaq dünyəvi dövlət maraqları çərçivəsində saxlayır. Balanslı xətt xüsusilə Fələstin məsələsində özünü aydın göstərir. Azərbaycan İsrailə tərəfdaşlığını genişləndirdiyi bir vaxtda belə, beynəlxalq hüquqa əsaslanan mövqeyindən geri çəkilmir və mövcud normativ çərçivəni açıq şəkildə dəstəkləyir.

Prezident İlham Əliyevin diplomatiyasının mühüm xüsusiyyətlərindən biri də onun regionda vasitəçi və sabitləşdirici rol oynamaq potensialıdır. Bakı nə radikal mövqelərin, nə də blok qarşıdurmalarının daşıyıcısı kimi çıxış edir. İsrail kimi təhlükəsizlik baxımından həssas dövlət üçün belə bir tərəfdaşlıq modeli xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Bu kontekstdə Prezident İlham Əliyevin Yerusəlimə dəvəti Azərbaycanın formalaşdırdığı dünyəvi, pragmatik və balanslı diplomatiya modelinə verilən beynəlxalq qiymət kimi dəyərləndirilməlidir. Eyni zamanda, bu, Azərbaycanın dəyişən beynəlxalq sistemdə öz xarici siyasət muxtariyyətini qoruyaraq təsir dairəsini genişləndirə bildiyini təsdiqləyən siyasi siqnalıdır. Müasir beynəlxalq münasibətlərdə etimad emosional yaxınlıqdan çox, davranışın ardıcılığı ilə ölçülür. Azərbaycan rəhbərliyinin uzun illər ərzində nümayiş etdirdiyi balanslı xarici siyasət İsrail üçün Bakı ilə əməkdaşlığın taktiki deyil, strateji səviyyədə mümkün olduğunu sübut edib.

Eyni zamanda, bu dəvət İsrailin Azərbaycanla münasibətlərini hər hansı üçüncü tərəfə qarşı yönəltmədiyini nümayiş etdirən mühüm regional balans mesajıdır. İsrail bu çağırışla Bakı ilə tərəfdaşlığın sabitləşdirici mexanizmi üzərində qurulduğunu göstərir. Bununla yanaşı, çağırış Azərbaycan–İsrail münasibətlərində yeni mərhələnin anonsu rolunu oynayır. Prezident İlham Əliyevin İsrailə səfərinin baş tutub-tutmamasından asılı olmayaraq, əsas proses artıq gerçəkləşib. Azərbaycan–İsrail münasibətləri simvolik yaxınlıq mərhələsinə geridə qoyaraq strukturlaşmış strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəlib.

Son olaraq qeyd edək ki, Azərbaycanın xarici siyasət təcrübəsi göstərir ki, balanslı, tərəfsiz və dünyəvi diplomatiya mürəkkəbləşən beynəlxalq sistemdə ən dayanıqlı strategiyalardan biridir. İsrailin dəvəti bu modelin beynəlxalq səviyyədə qəbul olunduğunu və Azərbaycanın qlobal miqyasda etibarlı tərəfdaş kimi dəyərləndirildiyini təsdiqləyən siyasi siqnalıdır.

Şəbnəm ZEYNALOVA,
XQ-nin siyasi analitiki,
siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru